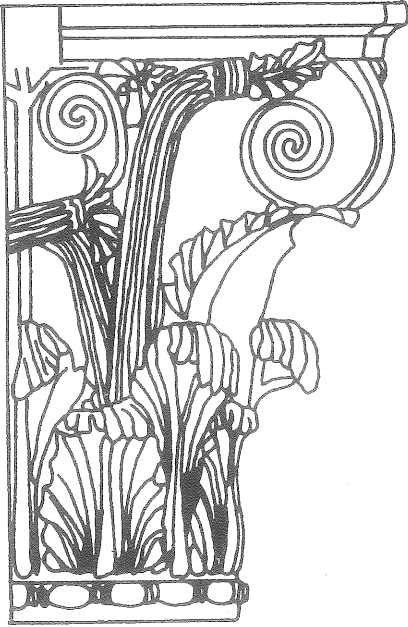

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
YAYINLARI

(MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN
ARCHAEOLOGY)

OLBA
III

MERSİN 2000

MERSİN ÜNİVERSİTESİ

KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI- III

(MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN
ARCHAEOLOGY)

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN

Correspondance addresses for sending articles to
following volumes of Olba:

OLBA'nın bundan sonraki sayılarında yayınlanması
istenen makaleler için yazışma adresi:

Mersin Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü MERSİN/TURKEY

e-mail: kilikia@usa.net

Tel: 00.90 324 361 00 01 (10 lines) / 162 or 163

Fax: 00. 90 324 361 00 46

Teknik konulardaki yardımlarından dolayı Yrd. Doç. Dr.
Mustafa Aksan, Arş. Gör. Ümit Aydınoglu ve Çukurova
Üniversitesi Matbaası çalışanlarına teşekkür ederiz.

ISSN 1301-7667
MERSİN 2000

İÇERİK

Remzi YAĞCI	Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonundaki "Greko - Pers " Damga Mühür Grubu (Lev. 1-5) 1
Oya SAN	Urartu Siyasal Tarihinde Diauehi Krallığı (Lev. 6)...19
Julian JAYNES	İlyada'nın Zihni (Çeviren: Kamuran Gödelek) 29
Aslı SARAÇOĞLU	A Group of Funerary Stelai and Votive Reliefs in The Museum of Aydın (Lev. 7-9) 41
Suna GÜVEN	Vitruvius'un Gözüyle Mimarın Yetki ve Sorumluluğuna İlişkin Güncel Saptamalar (Lev. 10) 57
Suat ATEŞLİER	Melanpagos'dan Bulunan Bir Aiol Ante Başlığı (Lev. 11-13) 71
A. K. ŞENOL-F. KEREM	İçel Müzesinde Bulunan Bir Grup Amphora (Lev. 14-20).....81
Levent ZOROĞLU	Kelenderis Nekropolü (Lev. 21-24) 115
Serra DURUGÖNÜL	Nagidos'dan (Bozyazı) Bir Diadem (Lev. 25-26) 135
Serap YAYLALI	Erzurum Müzesinden Graffito Bezeli Küp (Lev. 27-34) 143
Emel ERTEN	Anadolu'da Roma Dönemi Camcılığında Küresel Gövdeli Sürahiler (Lev. 35-40) 171
Aslı SARAÇOĞLU	Kyzikos'dan Figürlü Mezar Kabartmaları (Lev. 41-45) 181
Sencer ŞAHİN	Bauhistorisch- Epigraphische Zeugnisse Aus Dem Theater Von Perge 199
Sevim AYTEŞ	1999 Yılında Soloi / Pompeiopolis'te Bulunan Grekçe Mezar Yazıtı (Lev. 46) 211
Ayşe AYDIN	Kilikia ve Isauria Kiliselerinde Görülen Yüksek Tipteki Templon Kuruluşları (Lev. 47-49) 215

NAGİDOS'DAN (BOZYAZI) BİR DİADEM (Lev. 25-26)

*Serra DURUGÖNÜL

Das Diadem aus eine der Nekropolen von Nagidos wurde während der Ausgrabungsarbeit des Museums von Anamur im Jahre 1986 geborgen. Leider liegen die Fundzusammenhänge nicht vor. Die Ikonographie liegt eng mit dem Dionysoskult. Eine Mischfigur von Pan/Satyr kann an den Pferdeohren, Bocksbeinen und Füßen sowie an seinem ithyphallischen Organ ausfindig gemacht werden. Er hält eine Weinrebe mit beiden Händen, die ausgestreckt sind. Sie nimmt die ganze Fläche ein. In Nagidos ist diese Figur nicht fremd, da auf Münzen des 5./4. Jhs. v. Chr. häufig Pan oder Satyrköpfe abgebildet sind. Das Diadem ist durch stilistische Vergleiche ins 3 Jh. v. Chr. zu datieren; also in die Zeit als die Ptolemäer die Herrschaft in Nagidos innehatten. Die enge Beziehung des Pan zu den Ptolemäern, besonders zu Ptolemaios II. ist bekannt.

1998 yılından bu yana yürütmekte olduğumuz İçel İli, Bozyazı İlçesi, Nagidos Antik Kentindeki kazı çalışmalarımızda elde edilen verilerin değerlendirilmesinin ötesinde, 1986 yılında Anamur Müze Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen "kurtarma kazısı"nın buluntuları da dikkate alınmaktadır.

1986 yılında Anamur Müze Müdürlüğü, Bozyazı İlçesinde üç ayrı noktada kazı yapmıştır:

- 1) Paşabeleni Tepesi etekleri (bugün "Atatürk Parkı").
- 2) Çubukkoyağı Mevkii (bugün İlköğretim Okulu)
- 3) Gürlemik Mevkii (bugün Meltem Sitesi).

Her üç mevkii de nekropol alanı olup, birkaç pişmiş toprak lahit ve küçük buluntular Anamur Müze Müdürlüğüne getirilmiş, ancak gömü tarzı ve buluntuların konumu ile ilgili belge sunulmamıştır. Mezar buluntuları Anamur Müzesinin vitrinlerinde ve depoda bulunmaktadırlar. Nagidos kazı ekibi olarak bu buluntuların fotoğraflarını çekmiş ve çizimlerini yapmış bulunmaktayız¹.

Mezar buluntularından olan hydria, askos, rhython, alabastron gibi seramiklerin yanısıra, bronz kaplardan oluşan buluntuların arasında tek örnek olarak bir altın diadem² dikkat çekmektedir. Bu diadem Bozyazı'da Gürlemik mevkiinde, Meltem sitesinin inşaatı sırasında bir nekropole rastlanması ve inşaat öncesi yapılan kurtarma kazısı sonucunda bulunmuştur. Tam olarak bulunmuş olduğu konum veya diğer buluntulara olan ilişkisi hakkında hiçbir bilgi aktarılmamış olan diadem 35.5 cm. uzunluğunda, ortadaki alınlık şeklindeki yükselti kısmında da 3.8 cm. yüksekliğindedir.

*Prof. Dr. Serra Durugönül, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin/ TÜRKİYE

Bu makalenin altyapı çalışmaları 1999 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün bursu ile Berlin'de oluşturulmuştur; bu bursu sağlayan kuruluşa ve destek veren sayın Prof. Dr. Harald Hauptmann'a teşekkür ederim.

¹Bu mezar buluntuları Arş. Gör. Murat Durukan tarafından doktora tez çalışmasının bir kısmını oluşturmak üzere incelenmektedir. Diademin çizimini yapan Asena Kızılaslanoğlu'na teşekkür ederim.

²Anamur Müzesinin deposunda 1. 15. 86 envanter numaralı eser.

Motiflerinin kabartma şeklinde olması, altının repousse tekniğinde işlenmesi ile elde edilmiştir. Bu tekniğe göre³ altın üzerine işlenecek olan betimlemeler, önce ahşap, taş veya bronz gibi sert bir malzeme üzerine kabartma tekniğinde işlendikten sonra, ince bir şerit haline getirilmiş altın bu modelin üzerine yatırılır ve dövülerek altındaki kabartma motiflerin şeklini almasını sağlar. Bazı örneklerde aynı modelin şerit üzerinde birkaç defa tekrarlandığı gözlemlenir⁴. Ancak Nagidos diademinde her bir motif için kabartma modelde ayrı ayrı çalışılmış, hiçbir motif tekrar edilmemiştir.

Diademin bezemesinin tanımı yapılacak olursa, öncelikle dikkati çeken hususun, yüzeyin, ortada alınlık kısmındaki figür dışında tamamiyle floral bezeme ile kaplı olduğudur. Daha yakın bir tanım ile bu floral bezeme üzüm salkımları, yaprakları ve dallarından oluşmaktadır. Her iki yandan ortaya doğru dörder yay yaparak gelen dalga şeklindeki üzüm dalına paralel, çok daha ince bir dalın ortasından aşağıya doğru birer üzüm salkımı ve iki yanında iki yaprak, yukarıya doğru da ikişer yaprak uzanmaktadır. Üzüm salkımlarını ve yapraklarını esas dala bağlayan ince bir çizgi şeklindeki bu dal da düzenli aralıklarla spiraller oluşturmaktadır. Ortadaki figür, yere çömelir pozisyonda olup iki eliyle yanlardan gelen üzüm salkımlarının dallarını tutmak üzere kollarını yana doğru açmıştır. Bacakları yoğun olarak tüy ile kaplı olan figürün sol bacağına altı tüysüz olup sola doğru uzanarak sağ ayağını kapatır ve keçi ayağı şeklinde iki toynaklı bir biçimde son bulur. İthyphallik organı açıktadır. Karın ve midenin yağlı olduğu bunların kassız verilmesi ile vurgulanmıştır. Baş büyük ve geniştir, hafifçe sağa döndürülmüştür. Sakallı ve aşağıya doğru uzayan bıyıkları vardır. Yüzü de gövdesi gibi etli, yanakları dolgun, dudak, burun ve gözler büyüktür. Büyük ve yana açılan kulakları mevcuttur. Diadem'in çevresi nokta şeklindeki küçük kabarcıklarla çevrelenmiştir. Her iki ucuna halka applike edilmiştir.

İ.Ö. 10 yy.'dan Roma dönemine kadar farklı coğrafi bölgelerde benzer diademler gözlemlenebilmektedir⁵. Ancak üzüm salkımı veya ortadaki figür açısından çok benzer paraleller bulmak mümkün değildir. Daha ziyade palmet⁶, akhantus, kalyx veya dekoratif bitkisel motifler tercih edilmiştir. Figür olarak da Nike, Aphrodite ve Eroslar hakimdir. Yine de alınlık, yükseltisi olan ve bitkisel motifin hakim olduğu diademler özellikle Küçük Asya ve Kıbrısta, İ.Ö. 4. yy'ın sonu ve İ.Ö. 3. yy'da yoğun olarak yapılmışlardır⁷. Diadem dışında, seramiklerdeki benzer örnekler arasından,

³Higgins 1961, 12; Hackens-Winkes 1983, 60; Williams-Ogden 1994, 17 v.d; Hackens-Winkes 1983,60.

⁴Williams-Ogden 1994, 18; Hoffmann-Davison 1965, 67.

⁵Marshall 1969, 94 No. 1158, 171 No. 1610, 221 No. 1984, 241 No. 2113; Pollack 1903, 4 Lev. 4 No. 31, 5 No. 7-10, 7 Lev 5 No. 12.13, 8 v.d No. 14. 15, 10 No. 23-27; Ohly 1953, Lev. 1-14; Pierides 1971, 14 Lev. 4 No. 1-6, 15 Lev. 5 No. 1.2, Lev 6 No. 1-4, Lev. 7, 25 Lev. 14 No. 1.2.

⁶Pieides 1971, 28 v.d. Lev. 17 No. 1-4; Williams-Walker 1991, 77; Hoffmann-Davidson 1965, 68.

⁷William-Walker 1991, 77 v.d; Hoffmann-Davidson 1965, 68; Deppert-Lippitz 1985, 195; Williams-Ogden 1994, 92 No. 44, 108 v.d. No. 62, 234 No. 168, 235 No. 169; Segall 1966, 22 v.d; Buchholz-Untiedt 1996, 41 v.d. Lev. 48 a-c.

akhantus ortasından çıkan bir Pan başını bir güney İtalya volüt kraterinde gözlemlemek mümkündür⁸.

Nagidos diademinde, ortada oturmakta olan figürün tanımlanması için eldeki veriler yeterlidir. Vücudunun alt kısmı yani bacakları tüylü ve ayakları keçi toynaklı olduğundan ve ithyphallik özelliği açısından Pan olarak tanımlanması mümkündür⁹. Öte yandan baş kısmındaki özellikler onun karışık bir yaratığa işaret ettiğini göstermektedir: Büyük, öne dönük ve sivri uçlu kulakları da onu bir Satyr¹⁰ olarak tanımlamamızı olanaklı kılar. Nitekim Satyrler at kulaklarıyla da karşımıza çıkabilirler¹¹. Aslında yağlı vücudu ve gelişkin yüz hatları onu bir yaşlı Silen'e yaklaştırmaktadır. Silen gibi saçsızdır ve buna karşın sakallıdır¹².

Pan, çobanların tanrısıdır ve onun özelliklerinin Silen/Satyr'e aktarıldığı gözlemlenir; öyleki Hellenistik-Roma dönemlerinde birbirleriyle çok benzeşirler. Ayırıcı özellik Pan'ın keçi bacaklarıdır. Satyr ve Pan'ın karışımından oluşan figürler vardır¹³ ve bizim örneğimizde de bu şekilde verilmiştir. Bu diadem üzerinde Satyr/Pan figürü sık rastlandığı şekilde diz çökmüş vaziyette ve üzüm salkımlarını tutarken betimlenmiştir; bu onun doğa ile bütünleştiğini vurgulayan tipik ikonografisidir¹⁴.

Pan, Satyr ve Silenler Dionysos'un Thiasos'unda yer alan, onun kültüne yakın varlıklardır¹⁵. Bunlar arasında kült tapınımı gören tek karışık yaratık Pan'dır. Ancak onları birleştiren ortak özellik doğanın itici gücü ve yaşama sevincidir. Bu hisler vejetatif doğa yaşamında, buradaki bereketle, bağın olgunluğunda, üzümün tadında ve onun kendinden geçiren özelliğinin etkisinde kendisini dışa vurur. Üzüm (yani bağlar) özellikle Dionysos ile vücut bulur ve onun kutsal simgesidir. İşte Pan, Satyr ve Sileni Dionysos'a bağlayan da doğadaki bu meyva idi. Bereketi sağlayan toprağın ıslaklığı, meyvaları olgunlaştıran güneşin ısısı ile kuvvet bulan ve neşe yaratan orman yaratıklarını Dionysos'un evcilleştirdiği kabul edilirdi ve bunlar beraberce Thiasos'da yer alırlardı¹⁶.

Nagidos'da da Pan ve Satyrların varlığı bize yabancı değildir. Nagidos sikkelerinin¹⁷ en erken örneklerinden olan, İ.Ö. 5. yy'a tarihlenen ve "otonom" niteliği taşıyan şehir baskılarında, önyüzde Pan/Satyr, arka yüzde amphora veya kantharos betimlemelerine çok sık rastlanır. Diademdeki üzümler gibi, buradaki kantharos Dionysos'u şarap bahşeden Tanrı olarak

⁸Schauenburg 1957, 213 dipnot 119.

⁹Boardman 1997 a, 923.927.929.

¹⁰Stoessel 1979, 191; Boardman 1997 a, 940.

¹¹Bernhardt 1949, 47; Simon 1997, 1108.

¹²Simon 1997, 1132.

¹³Bernhart 1949, 38. 44. 48; Boardman 1997, 29; Boardman 1997 a, 923. 926c; Simon 1997, 1108 v.d; Marquardt 1995, 286.

¹⁴Boardman 1997a, 941.

¹⁵Marquardt 1995, 1. 306; Bernhart 1949, 11 v.d.15.32.

¹⁶Boardman 1997a, 934 v.d.

¹⁷Lederer 1931, 1-124; Durugönül 2000 (baskıda).

karakterize eder¹⁸. Dionysos kültünü ifade eden bu betimlemelerin ötesinde, "otonom" baskı dönemi Büyük İskender ile son buluncaya değin zaten Nagidos sikkelerinin bir yüzünde Dionysos başı veya onun ayakta duran hali darp edilmiştir; diğer yüzde ise Aphrodite bulunmaktadır¹⁹.

Pan'ın Hellenistik dönem yöneticileriyle olan ilişkisi güçlüdür²⁰. Nagidos'da etkin olan II. Ptolemaios'un²¹ Pan olarak betimlenmesi buna iyi bir örnektir²². Ptolemaioslar'ın resmi ikonografisinde yer almamakla beraber, Pan'ın betimlenmesindeki amaç Tanrının gücünün krala yansıtılması düşüncesidir. Savaşta düşmanın dikkatinin ve savaşma gücünün azaltılması hedeflenmektedir; buna da Pan'ın "pan"ik yaratan çığılığı ile erişileceği düşünülmektedir²³. Ptolemaios kralları genel olarak Dionysos hayranlığı duymaktaydılar ve onun için bayramlar ve şenlikler düzenlemekteydiler. Bu da Dionysos'u "Tryphe"lerin Tanrısı yapmıştı²⁴. Özellikle İ.Ö. 280-270 yılları arasında II. Ptolemaios'un Alexandria'da tüm Tanrılar ama özellikle Dionysos için düzenlediği alay, onun "Tryphe"sini ölümsüzleştirmişti. Yüzlerce Satyr ve Pan kılığında insan bu geçit töreninde yer almıştı ve birlikte yürümüştü. Ptolemaios kralları, Dionysos kılığına girmiş, kraliçeleri de yeni Aphrodit'ler olarak onlara eşlik etmişlerdi²⁵. Bu şenliklerde şarabın rolü çok büyüktü ve Satyr, Silen, Pan kılığındaki insanlar sarhoş bir şekilde Dionysos'un hizmetine girerek bu "Tryphe"de yer almışlardı.

Pan, Satyr, Silen ile Dionysos'un ilişkisi, bunların şaraba olan bağlılığı ve Nagidos'da da otonom sikkelerin hemen hepsinde (kantharos, amphora Dionysos ve Aphrodite de dahil olmak üzere) darp edilen betimlemeler olmalarından dolayı, diadem üzerinde de yine Pan / Satyr ve üzüm salkımının konu olarak seçilmiş olması bizi şaşırtmamaktadır. Nagidos'da uzun süre varlık göstermiş olan Ptolemaios'ların kendilerine mal ettikleri bu kültün ikonografisini seçmiş olabileceklerini görmekteyiz. Nitekim yukarıda söz edildiği gibi diademin İ.Ö. 3. yy.da, yani Ptolemaios yönetiminin Nagidos'da etkin olduğu bir dönemde yapılmış olma olasılığı çok yüksektir.

Ptolemaios kraliçelerinin portreleri incelendiğinde²⁶ diademlerini saçlarının üzerine, bazen de altta kalan bir diğer tacın üzerine oturarak kullandıkları gözlemlenmektedir. Nagidos diademinin ucundaki applike halkaya geçecek kanca kısmının olmaması, diademin bu kısmına ayrıca bir kumaş bandın geçirildiğine ve başın büyüklüğüne göre bu bandın sıkılaştırılarak kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir²⁷. Ancak kanca

¹⁸Bernhart 1949, 16.

¹⁹İkonografi için: Zanker 1998, 17.

²⁰Marquardt 1995 309 v.d.

²¹Durugönül 1999, 67 v.d.

²²Marquardt 1995, 323; Svenson 1995, 46 v.d., 153 v.d., 184

²³Marquardt 1995, 331.

²⁴Heinen 1983, 124 v.d.

²⁵Zanker 1998, 20 v.d.

²⁶Kyrieleis 1975, Lev. 70.72.74.81.82.88.100; Ritter 1965, 114-124.

²⁷Williams-Walker 1991, 77; Williams-Ogden 1994, 93 No. 45, 143 No. 85, 206 No. 137; Kuruniotis 1913, 321; Brunelle 1976, 107 v.d.

kısımının olmaması bu diademin kullanımdan ziyade, bir mezar süsü veya hediyesi olarak tasarlanmış olması ihtimalinin yüksek olduğuna bir kanıt oluşturmaktadır²⁸. Zaten de bu diademin bir nekropol alanından ele geçmiş olduğunu bilmekteyiz.

BİBLİOGRAFYA ve KISALTMALAR

- Bernhart 1949   Bernhart, M., "Dionysos und seine Familie auf griechischen Münzen" *JNG* 1949, 19-49.
- Boardman 1997   Boardman, J., *The Great God Pan*, 1997.
- Boardmann 1997 a   Boardman, J., "Pan", *LIMC* VIII,1, 1997, 923-941.
- Brunelle 1976   Brunelle, E., *Die Bildnisse der Ptolemäerinnen*, 1976.
- Buchholz-Untiedt 1996   Buchholz, H.G.-Untiedt, K., *Tamassos. Ein Antikes Königsreich auf 1996 Zypern*, 1996.
- Deppert-Lippitz 1985   Deppert-Lippitz, B., *Griechischer Goldschmuck*, 1985.
- Durugönül 1999   Durugönül, S., "Nagidos Üzerine Düşünceler" *Olba* II, 1999, 67-79.
- Durugönül 2000   Durugönül, S., "Nagidos'un Tarihteki Yeri" *Varia Anatolica* baskıda), 2000.
- Fleischer 1991   Fleischer, R., *Studien zur Seleukidischen Kunst I. Herrscherbildnisse*, 1991.
- Hackens-Winkers 1993   Hackens, T.-Winkers, R., *Gold Jewelry*, 1983.
- Heinen 1983   Heinen, H., "Die Tryphe des Ptolemaios VIII. Euergetes II", *Historia* 40, 1983.
- Higgins 1961   Higgins, R., *Greek and Roman Jewellery*, 1961.
- Hoffmann-Davidson 1965   Hoffmann, H.-Davidson, P.F., *Greek Gold. Jewelry from the Age of Alexander*, 1965.
- Kuruniotis 1913   Kuruniotis, K., "Goldschmuck aus Eretria", *AthMitt* 38, 1913, 320-327.

²⁸Deppert-Lippitz 1985, 195; Williams-Ogden 1994, 92; Hoffmann-Davidson 1965, 68; Hackens-Winkes 1983, 65.

- Kyrieleis 1975 Kyrieleis, H., *Bildnisse der Ptolemäer*, ArchForsch 2, 1975.
- Laffineur 1980 Laffineur, R., "Collection Paul Canellopoulos: Bijoux en Or", *BCH* 104, 1980, 360-416.
- Lederer 1931 Lederer, Ph., "Die Staterprägung der Stadt Nagidos" *ZfN* XLI, 1932, 1-124.
- Marquardt 1995 Marquardt, N., *Pan in der hellenistischen und kaiserzeitlichen Plastik*, 1995.
- Marshall 1969 Marshall, F.H., *Catalogue of the Jewellery in the British Museum*, 1969.
- Musti-Benzi 1992 Musti, D.-Benzi, M., *Oro Dei Greci*, 1982.
- Ogden 1982 Ogden, J., *Jewellery of the Ancient World*, 1982.
- Ohly 1953 Ohly, D., *Griechische Goldbleche des 8. Jhs. v. Chr.*, 1953.
- Pfeiler-Lippitz 1972 Pfeiler-Lippitz, B., "Späthellenistische Goldschmiedearbeiten", *AntK* 15, 1972, 107-119. Taf. 30-37.
- Pfrommer 1982 Pfrommer, M., "Großgriechischer und mittelitalischer Einfluß in der Rankenornamentik frühhellenistischer Zeit", *JDI* 97, 1982, 119-190.
- Pfrommer 1987 Pfrommer, M., *Studien zu Alexandrinischer und Grossgriechischer Toreutik*, ArchForsch 16, 1987.
- Pfrommer 1990 Pfrommer, M., "Untersuchungen zur Chronologie Früh- und Hochhellenistischen Goldschmucks" *IstForsch* 37, 1990.
- Pierides 1971 Pierides, A., *Jewellery in the Cyprus Museum*, 1971.
- Pollak 1903 Pollak, L., *Klassisch-Antike Goldschmiedearbeiten im Besitze A.J. von Neldow*, 1903.
- Reinsberg 1980 Reinsberg, C., *Studien zur hellenistischen Toreutik*, 1980.
- Ritter 1965 Ritter, H.W., *Diadem und Königsherrschaft*, 1965.

- Schauenburg 1957 Schauenburg, K., "Zur Symbolik Unteritalischer Rankenmotive", *RM* 64, 1957,213.
- Segall 1966 Segall,B., *Zur griechischen Goldschmiedekunst des vierten Jahrhunderts v. Chr.*, 1966.
- Simon 1997 Simon, E., "Silenoi", *LIMC* VIII,1 Suppl, 1997, 1108-1132.
- Stoessl 1979 Stoessl, F., "Silenos-Satyros", *Der Kleine Pauly* Bd.5, 191-193, 1979.
- Sutherland 1970 Sutherland,C.H.V., *Gold. Macht, Schönheit und Magie*,1970.
- Svenson 1995 Svenson,D., *Darstellungen hellenistischer Könige mit Götterattributen*,1995.
- Williams-Walker 1991 Williams,D.-Walker,S., "A Lady from Miletopolis", *Jewellery Studies* 1991 5
- Williams-Ogden 1994 Williams,D.-Ogden,J., *Greek Gold. Jewellery of the Classical World*, 1994.
- Zanker 1998 Zanker, P., *Eine Kunst für die Sinne*, 1998.

Fig 1

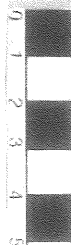

Fig 2

Fig 3

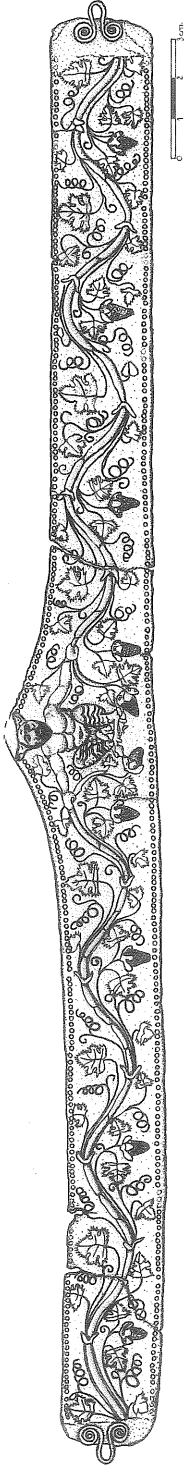

Fig 4